

Vakıf Başkanımız Erol Tuncer'in, "**İktisat Mezunları Cemiyeti'nin** İstanbul'da düzenlediği sempozyumda, 23 Mart 2018 tarihinde, yaptığı "**Çok partili Dönemde Kırılma Noktaları / Muhalefetin Mimarisi**" başlıklı konuşması.

Erol Tuncer - Hepinize sevgiler, saygılar ve iyi dileklerimi sunarak başlamak istiyorum. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin çağırması olmasından dolayı mutlu olduğumu, kendilerine de teşekkür borçlu olduğumu söylemek isterim.

Muhalefetin mimarisi, dönüşümü kavramlarının içine bir şeyler oturtabilmek, itiraf edeyim ki, çok kolay olmadı. Sürem vardı, yeterince düşündüm. Köşelerimi bulmaya uğraştım, sonunda bu açılış konuşmasını hazırladım. Başarılı olup olamadığımı sizlerin takdirlerinize bırakacağım.

Değerli arkadaşlarım, biz 1945 yılında resmen çok partili yaşama geçtik. Biz çok partili yaşama bir bedel ödemeksizin geçtik. 1870'lerden itibaren ödenmiş bazı bedeller var, ama yetersiz. Demokratik düzene geçmeye karar vermemiz, Osmanlı aydınının bu konudaki girişimleri, Batının hep tersine bir süreci başlatması suretiyle oldu. Batı yüzyıllar süren mücadelelerden sonra demokrasi denilen bir sonuca vardı. Biz ise sonuçlarını görerek, bu sonuçlar bizde de olmalı, demokrasi olursa biz çok daha iyi oluruz, kalkınırız, Avrupa'ya sürekli yenilmekten kurtuluruz, diye düşündük. Demokrasiyi sonuç değil başlangıç kabul ettik ve bedelsiz aldığımız için de galiba ayrıca memnuniyet de duyduk. Ancak dünyada hiçbir şey bedelsiz değil. Hatta şöyle söyleyeyim: Bedelsiz alınan şeylerin bedelinden korkarım. Sürekli olarak yaşamakta olduğumuz bunalımlar bana göre sonradan ödenmiş bedellerin bize yansması olarak kabul edilmelidir. O kadar ki, şu günlerde yaşadığımız ortamda çok da umutlu konuşmak zor.

Bana gönderilen çağrı metninde "*Tanzimat'tan bu yana kırılma noktaları*" diye bir amaç belirtilmişti. Kırılma noktaları bir ülkenin siyaset tarihinde çok önemli olaylardır ki, olayların akışını değiştirmiştir. Küçük bir anımı anlatacağım: Çok parlak ve yoğun bir bürokrasi yaşamından sonra 1973'te Parlamenta girdim. Hiçbir parti çoğunlukta değil, Hükümet kurulamıyor, Millet Meclisi Başkanı seçilemiyor. 3-4 ay kulislerde aylak aylak gezindik. Alışmadığım bir düzen, çok sıkıldım, çok bunaldım. Fakat bir gün kendimi şöyle teselli ettim: "*Erol Tuncer, çok da dertlenme, talihsiz bir adamsın, bir bunalım dönemine rastladın, kısa zamanda geçer inşallah.*" Sonunda Hükümet kuruldu, Millet Meclisi Başkanı seçildi, bunalım geçti diye düşündüm. Ancak o tarihten sonra ardı ardına o kadar sık bunalımlar yaşadık ki, 2007'de bir meslektaş derneğimizin istediği bir konuşmada, konu seçme hakkını da bana vermişlerdi. "*Bunalan Türkiye*" diye bir başlık attım, konuşmama da bu anekdotu anlatarak başladım. O tarihten 2007'ye kadar peş peşe hangi bunalımları geçirdiğimizi anlattım. Şimdi 2007'den 2017'ye 10 yıl daha geçmiş oluyor, gerisini siz düşünün. Onun için kırılma noktaları yerine neredeyse kırılma zinciri diyesim geliyor. Bir kırılıyor, bir düzeliyor, arkadan bir kırılıyor, bir daha düzeliyor. Şimdi şu 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980 tarihlerindeki

-28 Şubatı bir kenara bırakıyorum- askeri müdahaleler dahi bu sürekli bunalımların şiddetlendiği anlardır, yarattığı kesintilerdir, onun bir parçasıdır.

Çok Partili Döneme Geçiş

Çok partili yaşama hangi koşullarda geçtik? Değerli arkadaşlarım, bizim vakıf (TESAV) seçim sistemleri, seçim sonuçları, seçim kanunları, siyasi partiler konularında çok ayrıntılı araştırmalar yapan ve bunların sonuçlarını yayınlayan bir kuruluş.. 1945'te çok partili döneme geçişi izlerken en merak ettiğim konu şuydu: Çok partili döneme geçerken yasalarda hangi değişiklikler yapıldı? Değerli arkadaşlarım, Anayasada gerekli değişiklik yapılmadan çok partili yaşama girdik. Halbuki biz 1870'lerden beri anayasa tartışması yapan, birbiri peşine anayasalar yapan bir milletiz. Rahmetle anıyorum, Turan Güneş -ki o zaman 1982 Anayasası yoktu, 1961'de kalmıştık- *"Şu İngilizlere acıyorum, bizim dört Anayasamız var, zavallı İngilizlerin bir tane bile Anayasaları yok"* derdi. Şimdi Anayasada değişiklik yapmamışız, Siyasi Partiler Kanunu hiç gündeme gelmemiş. Bizde Siyasi Partiler Kanunu ilk defa 1965'te çıkarıldı. Neyle idare ettik? Medeni Kanun'u, Cemiyetler Kanunu'nu yeterli gördük. Yalnızca, tek dereceli seçime geçişi düzenlemek için Seçim Kanununda zorunlu olan değişiklik yapıldı..

Kuvvetler birliğine dayanan bir Anayasayla çok partili döneme giriyorsunuz. Bu Anayasada yeni dönemin gereklerine uygun değişiklik yapmıyorsunuz. Demokratik rejimi, siyasi bunalımların aşılmasına yönelik fren ve denge mekanizmalarıyla donatmıyorsunuz. Bu büyük eksiklik, birinci eksiklik.

İkincisi, 1946 ve 1950'de çıkartılan Seçim Kanunlarıyla çoğunluk sistemini kabul etmişiz. 1946'daki kanunu Meclisteki çoğunluğuyla çıkaran parti Cumhuriyet Halk Partisi.. Kanunu eleştiren, çoğunluk sistemi yerine nispi temsili isteyen parti Demokrat Parti'dir. Rahmetli Menderes'in tutanaktaki sözlerinden aktarayım: *"Bu getirdiğiniz sistem azlık partilerini mahkum ediyor, çokluk partilerine avantaj sağlıyor, yapmayın."* Cumhuriyet Halk Partisi, eleştirilere aldırmandan çoğunluk sistemini kabul ediyor. 1950 Seçim Kanunu çıkarılırken ki, o çok mükemmel bir seçim Kanunudur, yani bugünlere örnek olabilecek bir kanundur, hazırlanışıyla, çıkarılışıyla.. Kanun, parlamentoda iktidar ve ana muhalefet partisinin sürekli işbirliğiyle yapılmıştır. Seçim sistemi de uzlaşarak kabul edilmiştir. Her iki parti de çoğunluk sistemini birlikte benimsemiştir, Mecliste azınlık partisi olan Millet Partisi karşı çıkmıştır. Niye? Her iki parti de o gün seçimin kendi lehlerine sonuçlanacağı inancında olarak bunu kabul ettiler, ama 1950 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi yüzde 39,6 oyuyla parlamentoda yüzde 14,2 temsil hakkına kavuşunca—487 kişilik Mecliste 69 milletvekili ile temsil edilince- Cumhuriyet Halk Partisi nispi temsilin erdemini keşfetti ve o tarihlerden itibaren nispi temsilin savunucusu oldu. Bir büyük sıkıntı da bu..

Çoğunluk usulünde iktidarla muhalefet arasında büyük güç farkları oluşmaktadır. 1950-60 arası tarihimiz bu büyük güç farklarının bize yaşattığı sıkıntılarla doludur. Nasıl? Çok sayıda milletvekiline sahip olmak iktidarlara bir özgüven vermelidir diye

düşünmüşümdür hep. Ama 1954'de Demokrat Parti rekor bir oy oranıyla (yüzde 58,4) iktidarı alınca özgüvenini yükselteceğine Kırşehir'i ilçe yapmaktan başlayarak muhalefet partilerini ezmek adına toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkının kısıtlanması, radyoda muhalefetin konuşma hakkının iptali gibi uygulamalarla 3 yılını geçirdi. Ezici üstünlük, iktidarlara özgüven aşılacağına otoriterlik eğiliminin güçlenmesine yol açıyor. Bugünkü iktidarımız da aynı sıkıntıyla malul.. Eğer Anayasada denge ve fren mekanizmaları oluşturulsaydı Anayasa Mahkemesi gibi kurumlar ve milletvekili sayılarında aşırı farklılığa yol açmayacak nispi temsil sistemi kabul edilmiş olsaydı, inanıyorum ki, 27 Mayıs askeri müdahalesine yol açan gelişmeler yaşanmayacaktı. Tabii bu bilinmez, bir laboratuvar yok ki orada test edelim, ama benim yorumum budur. Birçok bunalımın önü alınabilirdi, sağduyunun egemen olduğu bir ortama girebilirdik. Belki de tarihin akışı değişebilecekti. O nedenle bu Anayasa ile Seçim ve Siyasi Partiler yasalarıyla ilgili ihmallerimiz, daha çok partili rejime girişte yaşanan kırılma noktalarıdır.

CHP ve Karşıtları Ekseni

Çok partili hayat daha baştan, 1945'ten itibaren Cumhuriyet Halk Partisi ve karşıtları eksenine oturdu. Bu sağlıklı bir oturma değil, normal demokraside CHP de olur, başka partiler de olur. Partiler söyleyeceği sözleri söylerler, programlarını açıklarlar, toplumu ikna çabalarını sürdürürler. Toplum da bunlardan birini seçer. Fakat bizimki bu kalıba oturdu bir kere.. Bütün seçimleri incerseniz, bir iki seçim istisnasıyla, bu kalıbın izlerini görürsünüz. Bu, Cumhuriyet Halk Partisi ve karşıtları, sağlıksız bir eksendir: Sonra ortanın solu, demokratik sol dedi Cumhuriyet Halk Partisi, sağ-sol eksenine oturdu. Hiç fark etmiyor, sola büyük parti olarak Cumhuriyet Halk Partisi oturdu, sağ partiler zaten karşısındaydı, sağda kaldı. CHP alerjisi, kutuplaştırmayı şiddetlendiren, en azından kutuplaşmayı önleyecek mekanizmalardan yoksun bırakan bir etken olmuştur.

Bir-iki anımı sizlere sunayım. İki kez Milliyetçi Cephe Hükümetlerinin kuruluşunu izledik: 1975, 1977. Her ikisinde de Milliyetçi Cephenin kurulmasını kolaylaştıran etken, bu cepheye giren partilerdeki Cumhuriyet Halk Partisi alerjisi olmuştur. Halkta da Cumhuriyet Halk Partisi karşıtlığı önemli ölçüde yer bulmuştur. Sağ partiler, bundan çok yararlandılar ve programlarıyla, davranışlarıyla birbirleriyle hiç de bir ilgisi olmayan partiler (*Cumhuriyetçi Güven Partisi, Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi*) bu CHP alerjisinde birleşerek birlikteliklerini sürdürebildiler.

Siyasal yaşamımdan örnekler sunabilirim. Milli Selamet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi Ortak Hükümetimiz bozulduktan sonra, CHP olarak Demokratik Partiyle hükümet kuralım dedik. Demokratik Partililerle sıcak temaslarımız var. Onların da Demirel'den şikayetleri var ve bizimle hükümet olmaya karar verdi gibiler.. Bülent Ecevit Hükümeti ortak Hükümet önerisiyle, Demokratik Partiye gitti. O zaman adetti, şimdi sanıyorum o adet de ortadan kalktı, liderler önemli kararlarını partilerinin yetkili kurullarına danışıyorlardı. Demokratik Parti Genel Başkanı Ferruh

Bey de: *“Yetkili kurullarıma danışayım”* dedi. Oradan olumlu cevap çıkacağından eminiz. Demokratik Parti'nin yetkili kurullarının toplandığı gün, birkaç milletvekili arkadaşla beraber CHP Genel Sekreteri rahmetli Orhan Eyüboğlu'nun makamındayız.. Gayet rahatız, öneri nasılsa kabul edilecek, olumlu cevap gelecek. Eyüboğlu arada bir sorduruyor, *“Henüz toplantı bitmedi”* cevabı geliyor. Hepimiz iyimseriz. Ancak sonunda bizi şoke eden bir haber geldi. Demokratik Parti CHP'yle hükümet olmayı reddetmiş. Şaşırdık, Demokratik Partililere bu reddin nedenini sorduk: *“Arkadaşlar, siz bizimle böyle konuşmadınız, buraya kadar bize ümit verdiniz”* Cevap çok sadeydi: *“Halk Partisiyle bir araya gelirse Demirel bizim külümüzü göğe uçurur.”* CHP karşıtlığının nasıl sömürüldüğünü görüyorsunuz.

Yaşadığım bir başka örnek: Milliyetçi Cephe hükümeti devam ediyor, herkes şikayetçi, sağ-sol çatışmaları sürüyor. İnanıyoruz ki Cephe Hükümeti düşerse, sağ-sol çatışmalarını durdururuz. Bu konuda faaliyetleyiz, ikna turlarındayız. Milli Selamet Partisinden İçişleri Bakanı olan Sayın Oğuzhan Asiltürk'ü ziyarete gittim. O zaman CHP'nin Merkez Yönetim Kurulu Üyesiyim, Asiltürk, Teknik Üniversite'den sınıf arkadaşım, öyle bir yakınlığımız var. Oturduk, konuştuk. Konuşma boyunca ortak oldukları Hükümetin Başbakanı Demirel'den şikayetçi oldu, o kadar ki benden daha şikayetçi, Dedim ki: *“Oğuz, o zaman çok sevinerek bizimkilere haber götürüyorsunuz. Siz ayrılmaya hazırsınız, biz öbür partilere bakalım.”* *“Yok, sakın yanlış anlama”* dedi. *“Ne olacak”* dedim. *“Ayrılamayız biz”* dedi. *“Oğuzhan, siz bizden çok şikayetçisiniz”* dedim. Dedi ki: *“Bak, biz sizinle yana gelirse Demirel bizi millete öyle bir anlatır ki, bizim canımıza okur, oylarımızı kaybederiz. Onun için hiç kusura bakmayın, biz burada devam edeceğiz.”* Görüldüğü gibi CHP alerjisi, demokrasimizin normal şartlarda yürümesini engelleyen bir husustur.

Değerli arkadaşlarım, umutsuzluklarımızdan dolayı muhalefetin çalışmalarını yeterli görmüyoruz. Ancak şunu unutmamalım: Bu konuşmam boyunca Türkiye'de muhalefetlerin hangi koşullarda görev yaptığını da anlatmaya çalışıyorum.

Çoğunlukçu Siyaset Anlayışımız

Bir başka sorunumuz şu: Bizde, iktidarlar çoğulcu siyaset anlayışını hiç benimsemedi. Zaten hep sağ partiler tek başına iktidar oldu. Mademki Mecliste çoğunluğumuz var, o halde biz parmak hesabıyla her istediğimizi yaparız. Demokrasinin birçok tanımı var yahut tanımında birçok unsur var. Bunlardan biri de şu: Demokrasi muhalefet partilerinin iktidara gelme umutlarının var olduğu, iktidar yollarının açık olduğu rejimdir. Demokrasilerde azınlığın hakları korunur, çoğunluğun her dediği olmaz, hukuk egemen olur, azınlık hakları önde tutulur. Bizde egemen olan çoğunlukçu siyaset anlayışı ise Türkiye'de siyasetin sertleşmesine yol açan bir başka unsur olmuştur.

Bir başka husus da şu: İktidar partilerimiz sağ olsun iktidarı hizmet yarışı olarak almak yerine, ganimet paylaşımı olarak anlamayı tercih etmişlerdir. Uzun yıllar pratik siyasetin içinde bulundum. Kendi partimden de bahsedeyim, ara sıra kısmen

iktidar oluyorduk, koalisyon hükümetlerine ortak olarak.. Bizim partililer için de en önemli iktidar göstergesi, kamu yönetiminde memur sürdürmek ve sürülenin yerine parti yandaşı memurun atanmasını istemek olmuştur, ehil memurun değil.. Türkiye'nin vaktiyle çok iyi hizmet vermiş, eski deyimiyle güzide kurumlarından birinde, Karayolları Genel Müdürlüğünde önemli noktalarda hizmet verdim. Çok güzel örnektir: Karayollarına uzunca bir dönem siyaset hiç girmemiştir. Karayollarında çalışanların terfileri için siyasi görüşleri değil, ehliyetleri, liyakatleri esas olurdu. İster inanın ister inanmayın, iktidar partili milletvekillerinden, bakanlardan bizim genel müdürlüğe bir torpil hissettiren meslektaşımızın terfi yolları tıkanırdı. Geçerli olan kural herkesin bileğinin hakkıyla bir yerlere gelmesiydi. Bizim ülke olarak yeterli gelişmeyi gösteremememizin başta geleni nedeni, bürokraside ehil kadrolar yerine partili kadroların, yandaşların sandalyelere oturtulmuş olmasıdır.

CHP'nin Sürekli Seçim Kaybetmesi

Muhalefet siyasetimizin, genel olarak siyasetimizin arızalarından birisi de CHP'nin sürekli seçim kaybetmesidir. CHP ve bu partinin devamı olan SHP, arada bir Hükümetlere katıldıkları koalisyon dönemleri hariç, uzun süreler muhalefette kalmıştır. Bir partinin uzun süre muhalefette kalmasının sonuçları şudur: Bir, iktidar umutsuzluğu gerilime sevk eder. Hepimiz insanız, bugün, yarın, öbür gün bir türlü iktidar olamıyoruz, millet bize oy vermiyor. İki, muhalefetin bu umutsuzluğu iktidarların da kaygısızlığına ve pervasızlığına yol açıyor. Korkusu yok, ben ne yaparsam yapayım millet bu CHP'ye oy vermiyor, ben onun için bildiğimi yapmaya devam edeyim. Tabii her zaman böyle olmuyor, ama genel bakış bu.. Şimdi bir başka şey daha hiç tartışılmadı; 1973'te aday olduğum zaman memleketim olan Bayburt'ta Saat Kulesi Meydanında yaptığım ilk siyasi konuşmamdan bir bölümü aktarayım sizlere: *"En küçük yönetim birimi muhtarlıktır. Muhtar bile 4 yılda kendi köyünün, mahallesinin sorunlarını ancak öğrenebiliyor. Siz bizi ebediyen muhalefete mahkum ettiğiniz zaman bizim kadrolarımız yeterli tecrübeyi elde edemiyor. Onun için arada bir bizi de iktidara getirin, hem iktidarlar muhalefete düşme kaygısı yaşayarak kendisine çekidüzen versin hem de bizim yönetim tecrübemiz olsun."* Muhalefetten zaman zaman şikayet edilir: Bunlar yapmazlar, eleştirirler. Sürekli muhalefette olan parti ne yapsın? Dolayısıyla bir üretim kültürü yeterince oluşmuyor. Bir başka sıkıntı da budur.

Askeri Darbeler

Şimdi de, askeri darbelerin olumsuz etkilerine bir bakalım. Daha girişte söyledim, üç askeri darbe, özellikle bunlardan ikisi Türkiye'de çok önemli kırılma noktalarını oluşturmuş ve çok partili yaşamda muhalefette de iktidarlarda da her türlü tahribata yol açmış hareketlerdir, kesintilerdir. 1961'de Demokrat Parti kapatılmış, çeşitli mahkumiyetler alan DP'li milletvekilleri siyaset sahnesinin dışında kalmış. Demokrat Parti kim? 1950-60 yılları arasında kesintisiz iktidarda oturan ve Türkiye'de sağ temsil eden bir parti.. DP'nin yetişmiş kadroları, milletvekilleri,

Yassıada Mahkemelerinde mahkum oldukları için aktif siyaset yapma imkanları kalmamıştır. Bu, siyaset hayatımız için önemli bir kadro kıyımıdır, büyük kayıptır.

1981'de ise Milli Güvenlik Konseyi partilerin tümünü kapattı ve her görüşten siyasi kadrolar tasfiye edildi. Benim de içimde olduğum siyasi kadroların neredeyse tümü, siyasal yelpazenin tamamı; kimimiz hukuken, kimimiz fiilen siyaset dışında bırakıldık. Ne demek bu, bunun toplumda yaratacağı tahribat nedir? Değerli arkadaşlarım, kurumları kapattığınız zaman, sürekliliğini engellediğiniz zaman kurum kültürü yok oluyor. CHP'nin kapatıldığı günleri yönetici olarak yaşadım, yeniden açılışında görev aldım. Şöyle bir sezgim olmuştur: Bir partiyi, bir akşam kanun çıkartsanız ve kapatsanız, ertesi sabah *"Affedersiniz, bir yanlışlık oldu, biz yeniden açtık"* deseniz artık aynı parti olmuyor. Bu ne demek? Kurumlar kurum kültürüyle yaşıyor, süreklilikle yaşıyor, kurum kültürünü yeni kadrolara devrederek yaşıyor. Hep söylerim, *"Toplumunu kurumlar, kurumları da gelenekleri ayakta tutar"*. Siz ikide bir parti kapatırsanız yeni partiler gelenek oluşturuncaya kadar yaratılan boşluktaki tahribatın bedelini toplum öder, bizler çekeriz bunun yıkımını.

Siyasi kadrolar da öyle, her mesleğin bir okulu var. Doktor olmak için tıbbiyeye giderseniz, mühendis olmak için teknik üniversiteye, hukukçu olmak için hukuk fakültesine, siyasetçi olmak için gideceğiniz okul yok. Buradaki nüansa dikkatinizi çekerim, siyasi bilimler fakülteleri bu anlamda siyasetçi yetiştirmez. Siyaset bilimiyle yüklenmiş insanlar -ki onlar siyasete girerse çok iyi olur- ama siyasetin pratiğini yaşamadan siyasetçi olunmaz. Siyasetin okulu ta kendisidir. Ancak içinde yaşarsanız siyaseti öğrenmiş olursunuz. Milli Güvenlik Konseyi tam bir toplum mühendisliğine soyundu: *"Türkiye'yi eski siyasetçiler bu hale getirdi, o halde yepyeni kadrolar getiririm, sıfırdan başlarım ve yepyeni güzel bir partiler düzeni oluştururum."* Kişisel kanaatimdir: Bugün siyasal arenada yaşadığımız sıkıntıların önemli nedenlerinden biri budur.

Küçük bir anekdot sizlere: 1980 sonrasında 10 yıllık siyaset yasağına uğramışım, 10 yıl bırakın aday olmayı, partiye kaydolmam bile yasaklanmış. 1983 yılında yeni Parlamento toplanmış, tamamen yeni yüzler, bizim evde benim gibi yasaklı birkaç arkadaşla yemek yiyoruz, konuşuyoruz. Televizyonda bir haber, yeni Parlatonun toplantılarından birini anlatıyor. İçimiz de buruk, elimizden almışlar milletvekilliğimizi, duygusuz. Konuşuyoruz, diyoruz ki: *"Ah ah, şu Meclis Başkanına bak, nasıl söz verileceğini bile bilmiyor."* Biraz sonra birisi kürsüye çıkıyor, *"Kardeşim bu da acemi, bu da nasıl söze başlayacağını bilmiyor."* Oğlumuz 10 yaşındaydı. Yanımızdan geçiyor, gidiyor geliyor. Dinlermiş bizi, dedi ki: *"Baba sana bir soru sorayım. Bunlara acemi diyorsun da, sen Meclise girdiğin gün usta mıydın?"* Dedim ki: *"Oğlum, çok güzel bir soru sordun. Vallahi girdiğim gün ben de acemiydim, ama benim girdiğim parlamentoda ustalar vardı."* Demirel vardı, Ecevit vardı, İsmail Hakkı Birler vardı, Turan Güneş vardı, hangi birini sayayım? Biz bunların yanında yetiştik. Bu birikimler kadrolardan kadrolara aktararak gelir. Aktarmanın önünü keserseniz vaktiyle siyasette oluşmuş ve oturmuş nice geleneklerin bugün yok olduğunu görürsünüz.

Çok ilginçtir, iktidar partisinden iki milletvekilinin son günlerde kendi partilerinin aleyhinde açıklamada bulunmuş olmalarını, şunca yıllık siyasetçi Erol Tuncer olarak sevinçle karşıladım. Halbuki siyaset yaptığım dönemde Bülent Ecevit'in en parlak, en prestijli dönemlerinde bizim partide her gün üç-beş kişi Bülent Ecevit'e karşı çıkardı. Gayet de normaldi bu, herkes birbirinin aynı düşünmek zorunda değildi. Karşı çıkan ihraç edilmezdi.

Şimdi bir kırılma noktası daha: 1983 seçimlerinde sadece üç partinin siyasete girmesine izin verdi Milli Güvenlik Konseyi. Bu üç partiden biri Halkçı Parti, yasaklanan partilerden biri de SODEP. Niye SODEP'i anlatıyorum? SODEP'in kuruluşuna da öncülük ettiğimiz o günleri yaşadığım için.. CHP'li tabanın büyük bölümü SODEP'i CHP'nin devamı olarak kabul etmiş durumda, birinci elden anlatıyorum, Halkçı Partiyi CHP'nin devamı kabul etmiyorlar. Ne zaman ki SODEP yasaklandı, CHP'den kalmış olan yüzde 30,5'luk oyu Halkçı Parti aldı. O oyları, belki yüzde 3-5'i hariç, SODEP alacaktı. CHP'nin devamı sayılan bir partinin, CHP'nin tabanında kabul gören bir partinin o parlamentoda bulunması 12 Eylül sonrası olayların akışında farklılık da yaratabilirdi.

Muhalefette Yer Alan Partiler

Şöyle bir baktım muhalefet partilerine, hiç muhalefete düşmeyen partimiz Demokrat Parti.. Parti, 1960 darbesi sonrasında mahkeme kararıyla kapatıldığı için bir daha siyasal yaşamda yer alamadı..1960'da darbe olmayıp siyaset devam etseydi DP belki de muhalefete düşecekti. Üç dönemlik iktidar partisinin bir de muhalefette görülmesi, belki Türkiye için daha sağlıklı olurdu.

Tek başına hükümet kurduktan sonra muhalefete düşen partiler Adalet Partisi ve Anavatan Partisi..

Bir de bölünmelerle ortaya çıkan muhalif partiler var. Bunlar, ideolojik farklılıklardan ziyade parti içi çekişmelerden, partinin liderine ve yönetim kadrosuna olan karşıtlıktan ötürü kurulmuş olan partiler: Hürriyet Partisi Demokrat Partiden ayrılanların kurduğu parti, Demokratik Parti Adalet Partisinden ayrılanların kurduğu parti. Bir de 70'lerde çok önemli bir olay Adalet Partisinin bölünmesidir. Adalet Partisinden kişisel nedenlerle ayrılanlar Demokratik Parti'yi kurmuşlar. O tarihe kadar hep sağ partilerin içinde yer almış olan dindar, muhafazakar kesimlerin temsilcileri de ayrılmış, kendi partilerini kurmuş: Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi, devamı bugün Saadet Partisi olarak temsil ediliyor. Adalet Partisinin oyları bu bölünmeden sonra 1973'de yüzde 29,5'a düştü; parti bir daha tek başına iktidar olamadı. Hatta Demirel bir mülakatında *“Şu Demokratik Partililerin ayrılmasına engel olamadım, hâlâ çok üzülürüm”* der.

Son olarak şu anda muhalefet kavramı açısından istisnai bir dönüşüm yaşamaktayız. Muhalefetteki MHP, iktidara değil muhalefet partilerine muhalefet etme dönüşümünü gerçekleştirmiştir. Bu, gerçekten istisnai bir dönüşümdür.

Sürekli Dönüşüm Geçiren Parti: CHP

Toplantımızın başlığında bir de dönüşüm mesajı var.. Bir partimiz önemli dönüşümler geçirmiş. Bu parti CHP.. Dünyada da siyasi literatürde incelenmeye değer bir partidir. Öyle görüyorum. On yılı aşkın bir süre boyunca kapalı kalıp yeniden açıldıktan sonra dahi yaşamını sürdüren, ama bir türlü tek başına iktidar olamayan, arada bir koalisyonlara giren bir parti.. Bu parti 1950'den sonra yeni görüşler edinmeye başlamış. Bir dönüşümün habercisi olarak, 1959'da *Nispi Temsil, Çift Meclis, Anayasa Mahkemesi, Yargı Güvencesi, Yargı Bağımsızlığı* gibi yenilikleri içeren *İlk Hedefler Beyannamesini* yayınlamış. O önemli bir dönüşüm.. İlk Hedefler Beyannamesi'nde 1945'te çok partili rejime girerken ihmal edilen hususları dile getirmiş ve bu hususlar 1961 Anayasasında yerini almıştır..

CHP 1965'te *Ortanın Solu* çıkışını yapmış. Orada etkileyici faktör Türkiye İşçi Partisinin gelişmeye başlaması olmuştur.. CHP'nin daha solundaki Türkiye İşçi Partisi, aydınları ve çalışanları kendine çekmeye başlayınca, CHP de solculuğunu anlatmaya, ama merkezdeki yerini de kaybetmemeye çalışarak İsmet Paşanın ağzıyla ortanın solundayız demiştir. Bülent Ecevit bu kavramı almış, geliştirmeye çabalamış.. Süreç çok çalkantılı olmuş ve parti içinde yaşanan tartışmalardan dolayı CHP'den iki parti çıkmış: Güven Partisi ve Cumhuriyetçi Parti.

Ortanın solu ile başlayan çabalar "*Demokratik Sol*"la noktalanmış. 1976'da yapılan tüzük değişikliğinde de Demokratik Solun yanına sosyal demokrasinin evrensel ilkeleri konulmuş. Bu Demokratik Solun kabulünden sonra 1977'de CHP'nin oyları maksimum düzeye çıktı: 1977 seçimlerinde CHP yüzde 41,4'le 213 milletvekilinde kaldı. Tek başına iktidar olabilmek için gerekli sayı 226'ydı. Azınlık kabinesi kurduk, o kabinede ben de yer almıştım. Güvenoyu alamadık, ondan sonra Milliyetçi Cephe Hükümeti kuruldu. "*Türkiye'de Seçim Senaryoları*" diye bir yayınlamamız var. Onda 7 ayrı seçim sistemiyle uygulanan, bütün alternatifler denenmiştir. 1977'de bugünkü seçim sistemi uygulansaydı CHP tek başına iktidar olabilecekti. Cumhuriyet Halk Partisi için de çok yararlı bir sonuç olabilirdi; inanıyorum ki Türkiye siyaseti için de çok farklı gelişmelere yol açan bir süreç olurdu. Bunun olmayışı da önemli bir kırılma noktasıdır, diye düşünüyorum.

Parti İçi Demokrasinin Yara Alışı

Parti içi demokrasiyi yaralayan önemli bir girişim şudur: 1987'de Turgut Özal merkez yoklamasını ihtiyari hale getirdi, isteyen partinin merkez yoklaması yapabilmesinin önünü açtı. Halbuki 12 Eylül sonrasında çıkarılan kanunda ön seçim zorunluydu. Hep yanlış bilinir, askerler böyle yaptı diye. Hayır. Askerlerin getirdiği kanunda ön seçim zorunluydu, tıpkı 1965 Siyasi Partiler Kanununda olduğu gibi. Ancak, 1983 seçiminde, bir defaya mahsus geçici olarak merkez yoklaması izni verilmişti. Turgut Özal bunu sürekli hale getirdi. Merkez yoklaması, partilerde lider sultasını pekiştiren bir etken olarak parti içi demokrasiye darbe vurmuştur.

Yüzde 10'luk Ülke Barajı

Şimdi ayrıntıya giremiyorum ama şunu söyleyeyim: Yüzde 10'luk ülke barajı, küçük partilerin gelişmesinin önünü tıkayan çok önemli bir kırılma noktasıdır.. Çünkü biliyorsunuz ki baraj çizgisine uzak olduğu varsayılan partilerin seçmenleri, oyları zayi olmasın diye oylarını inandıkları partiye değil kendilerine en yakın gördükleri başka partiye verirler. Bu da siyasetimizin önünü kesen bir başka şeydir.

Sonuç

Türkiye'nin siyaset yaşamı, siyaset araştırmaları açısından aramakla bulunamayacak bir laboratuvardır.

İyi günlere diyerek bitireyim efendim, saygılar sunarım. Toleransınıza teşekkür ediyorum.